

ერჩილ ქიქოძე

ნატურალისტურ-ლიტერატურული მოგზაურობა

ნორვეგიული დღიური

სულაკაურის
აბონსაბოლო

ედღვნება ეივინ ფურუს, მეგობარს.

1. ურიტოოზ ნანსენი

ბავშვობაში ჩვენს სახლში იყო რუსული ნიგნი – სახელოვანი პოლარული მკვლევრების ბიოგრაფიები. იმ ნიგნიდან ყველაზე მეტად მოგზაურების სახეები დამამახსოვრდა – სიმპათიური მამაკაცები, რომელთა თვალებში ფანატიკური ცეცხლი ენთო. კიდევ სახლში გვექონდა ნამდვილი სკივრი, რომელიც მამაჩემმა მაშინდელი ლენინგრადიდან ჩამოიტანა და ასე გვიოხრა, რომ ეს ნივთი ოდესღაც რომელიღაც რუს პოლარულ მკვლევარს ეკუთვნოდა. შეიძლება ეს ლეგენდა მამაჩემისვე მოგონილი იყო, მაგრამ ჩემთვის ეს სკივრი მჭიდროდ დაუკავშირდა ნიგნში ნანახ პორტრეტებს და ამიტომ იდუმალ ნივთად იქცა, თუმცა მასში განსაკუთრებულს არაფერს ვინახავდით.

ახალგაზრდობაში ვცდილობდი, რომ ჩემს ცხოვრებაში რაც შეიძლება მეტი თავგადასავალი ყოფილიყო – ვნადირობდი, დავდიოდი მთაში, მაგრამ არც ყველაზე სახელგანთქმული მთამსვლელები და, მით უმეტეს, არც მონადირეები, არასოდეს ყოფილან ჩემი გმირები. ვისაც გმირებად ვთვლიდი მათი სამყარო ჩემთვის მიუწვდომლად დარჩა. მე არასოდეს მინახავს ჩრდილოეთი. დღესაც თბილისის ქუჩებში აუღელვებლად

ვერ ვუყურებ ყველაზე ლამაზ ძაღლებს – მალამუტებსა და ჰასკებს. ეს მგლის მსგავსი, ნახევრად ველური არსებები ჩვენს დახუთულ ქალაქში მებრალებიან. მათი სამყარო ხომ აქედან ძალიან შორს, ჩრდილოეთის ციალით აჭრელებული ცის ქვეშაა. მათ ვუცქერ და ქარბუქის ხმა, მათრახების ტკაცუნის, მარეკთა შეძახილები ჩამესმის და იმ თვალეხანთებულ მაგარ კაცებზე ვფიქრობ, რომოცვრადუსიან ყინვაში თხილამურებით უკან რომ მისდევდნენ მარხილებს. წინ ზოგს დიდება, ზოგს კი ყინულეთში, თეთრ მდუმარებაში სიკვდილი ელოდა...

ისინი ბევრნი არიან – არქტიკისა და ანტარქტიკის სახელოვანი და უსახელო გმირები, მაგრამ მათ შორის არის ერთი, რომელიც ყველასაგან გამორჩეულია. კაცი, რომელიც მხოლოდ მკვლევარი და მოგზაური არ ყოფილა. ის, რაც ნორვეგიელმა ფრიტიოფ ნანსენმა შეძლო, სცდება ადამიანურ შესაძლებლობებს. ის იყო მეცნიერი, არქტიკის მკვლევარი, გამომგონებელი, კონსტრუქტორი, დიპლომატი, ქველმოქმედი, ერთა ლიგის კომისარი, ნობელის პრემიის ლაურეატი და მოუსვენარი კაცი, რომელსაც ახალგაზრდობიდან ერთადერთი სურვილი ჰქონდა – საკუთარი ცხოვრება მეცნიერებისა და ახალი გეოგრაფიული აღმოჩენებისთვის მიეძღვნა, მაგრამ პასუხისმგებლობამ, რომელსაც საკუთარი ქვეყნისა და მთელი მსოფლიოს წინაშე გრძნობდა, მრავალი სხვა საქმისთვის მოაკიდებინა ხელი.

ის თავისი დროის ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული ადამიანი იყო. მასთან მეგობრობას ელტვოდნენ

მონარქები და სხვა ძლიერნი ამა ქვეყნისა. მისი დროის ერთ-ერთ გამორჩეულ ადამიანს, ფსიქონალიზის ფუძემდებელს, ზიგმუნდ ფროიდს ოცნებად ჰქონდა ქცეული ნანსენის სიზმრების მოსმენა, ოღონდ ავსტრიელ ფსიქოლოგს ნორვეგიელი და მისი სიზმრები ნანსენის მეცნიერული ან დიპლომატიური მიღწევების გამო კი არა, ქალებს შორის მისი უდიდესი პოპულარობის გამო აინტერესებდა...

მაგრამ, მოდი, შორიდან, ნანსენის სამშობლოდან დავიწყებ.

ნორვეგია ჩრდილოეთის ულამაზესი ქვეყანაა, რომელიც დღემდე მეჩხრადაა დასახლებული. შვედების, დანიელებისა და ისლანდიელების მსგავსად, ნორვეგიელები სკანდინავები არიან. მათი წინაპრები იყვნენ მსოფლიო ისტორიაში ერთ-ერთი ყველაზე სასტიკი და ძლიერი მებრძოლები – ვიკინგები, რომლებიც შუა საუკუნეებში მთელ ევროპას შიშის ზარს სცემდნენ და რომელთა გემებმაც (დღეს ეს უკვე სრულიად დადასტურებული ფაქტია) ქრისტეფორე კოლუმბამდე რამდენიმე საუკუნით ადრე მიაღწიეს ჩრდილოეთ ამერიკის კონტინენტს. საინტერესოა, რომ დაუნდობელი ვიკინგების შთამომავალი ნორვეგიელები ერთ-ერთი ყველაზე მშვიდობიანი ხალხია მსოფლიოში, მაგრამ წინაპართაგან მათ ფიზიკური ღონე და გოლიათური აღნაგობა დაჰყვათ და, კიდევ, არსად გამქრალა მოგზაურობისა და აღმოჩენის ნყურვილი. ნორვეგიელებს ძალიან უყვართ მოგზაურობა და

სპორტი, განსაკუთრებით სპორტის ზამთრის სახეობები, რომლებშიც ტრადიციულად ძალიან ძლიერები არიან.

ფიზიკურად ძლიერი იყო ფრიტიოფ ნანსენიც. როდესაც ის 1861 წელს ქვეყანას მოეწვინა, სახელმწიფო ნორვეგია არ არსებობდა. ის შვედეთის სამეფოს ნაწილი იყო. ნანსენების მრავალშვილიან ოჯახში, რომელიც, სხვათა შორის, შვედეთის ნაწილად ყოფნის მომხრე იყო, ვერავინ იფიქრებდა, რომ რიგით მეორე შვილი, ფრიტიოფი (მას ჩვილობაში გარდაცვლილი ერთ-ერთი ძმის სახელი დაარქვეს), სხვა მრავალ მიღწევასთან ერთად, საკუთარი ქვეყნის გათავისუფლებაშიც შეიტანდა უზარმაზარ წვლილს.

ნანსენების ოჯახში სპორტს აღმერთებდნენ. ფრიტიოფ ნანსენი ორი წლის ასაკიდან იდგა თხილამურებზე. ადრეული ბავშვობიდან ნადირობდა და თევზაობდა. სრულიად ახალგაზრდა კაცი ქვეყნის ჩემპიონი გახდა თხილამურებით სირბილში, ციგურებით სირბილში კი ეროვნულ ჩემპიონატში მეორე ადგილი დაიკავა.

სკოლის დამთავრების შემდეგ ნანსენმა ქრისტიანიის (დღევანდელი ოსლო) უნივერსიტეტში ჩააბარა ზოოლოგიის ფაკულტეტზე. თავისი პროფესორის რჩევით გადაწყვიტა სელაპების ცხოვრება შეესწავლა და სულ მალე, 1882 წელს, სელაპების მომპოვებელ გემ „ვიკინგს“ გაჰყვა პირველ ჩრდილოურ ზღვაოსნობაში, საიდანაც დაბრუნდა გამობრძმედილ პოლარულ მკვლევრად, რომელსაც მტკიცედ ჰქონდა გადაწყვეტილი, თავისი

ცხოვრება ჩრდილოეთის შესწავლისათვის მიეძღვნა. სამეცნიერო მუშაობასთან ერთად მან მომავალ მოგზაურობაზე დაიწყო ფიქრი და ოცდაშვიდი წლის ასაკში ჩანაფიქრი განახორციელა კიდეც. მისი იდეა ბევრს სრულიად ფანტასტიკურად ეჩვენებოდა და მისი წარმატებისა ძალიან ცოტას სჯეროდა. პირველ დამოუკიდებელ ექსპედიციაში წასვლის წინ 27 წლის მეცნიერმა მიკრობიოლოგიაში დაიცვა დისერტაცია. ერთ-ერთმა ოპონენტმა, რომელსაც ნანსენის სამეცნიერო ნაშრომი სადავოდ მიაჩნდა, დარბაზიდან ასეთი რეპლიკა ისროლა: „ამ ახალგაზრდა კაცის ლაშქრობიდან ცოცხლად დაბრუნების იმედი პრაქტიკულად არ არის. თუკი ის ბედნიერი იქნება იმით, რომ წასვლის წინ დოქტორის ხარისხი მიენიჭება, რატომაც არ უნდა ვაჩუქოთ ეს ბედნიერება!“

საქმე ისაა, რომ ნანსენს გრენლანდიის თხილამურებით გადასერვა ჰქონდა დაგეგმილი. მანამდე ამ უზარმაზარი კუნძულის მხოლოდ სანაპიროები იყო შესწავლილი და ისიც – ზერელედ. გრენლანდიის სიღრმეში შესვლას კი ვერავინ ბედავდა. ადგილობრივი მკვიდრი ესკიმოსებიც კი მხოლოდ სანაპიროებზე ცხოვრობდნენ, მაგრამ ახალგაზრდა მკვლევარს და სპორტსმენს სირთულეები არ აფრთხობდა. მან საგულდაგულოდ შეარჩია ჯგუფი, რომელთან ერთადაც გრენლანდია უნდა გადაესერა. ნანსენის ხუთი თანამგზავრიდან სამი ნორვეგიელი, ორი კი საამი იყო.

საამებს ლაპლანდიელებსაც ეძახიან, მათი სამშობლო

კი ნორვეგიის, შვედეთისა და ფინეთის ჩრდილოეთი ტერიტორიებია. საამები ძირითადად მეირმეობას მისდევენ და ნანსენის ორივე საამი თანამგზავრი, ბალტუ და რავნა ირმების მწყემსები იყვნენ და არანაირი წარმოდგენა არ ჰქონდათ ექსპედიციის სამეცნიერო მნიშვნელობაზე. სამაგიეროდ, ისინი შესანიშნავად იდგნენ თხილამურებზე და ჩრდილოეთში ცხოვრებისა და გადარჩენისთვის აუცილებელ უნარებს ფლობდნენ.

ნანსენს ამ ექსპედიციაში არ გამოუყენებია ძაღლები. ის და მისი გუნდის წევრები თავად იყვნენ შებმულნი მარხილებში, რომელთა წონა დასაწყისში 100 კილოგრამი იყო. გადაადგილება უწევდათ ორმოცგრადუსიან ყინვაში, მათი ტანსაცმელი არ იყო იდეალური, ხოლო საკვებს კალორიები აკლდა. ექსპედიციამ მაინც შეძლო ხუთ თვეში 470 კილომეტრის დაფარვა და 1888 წლის ოქტომბრის დასაწყისში გრენლანდიის დასავლეთ სანაპიროზე მდებარე დასახლება გოტჰობში ჩააღწია. დანიისაკენ (მაშინაც და დღესაც კუნძული გრენლანდია დანიის სამეფოს საკუთრებაა) მიმავალ ერთადერთ გემზე მოგზაურებს დააგვიანდათ და გამოზამთრება გოტჰობში მოუწიათ. აღსანიშნავია, რომ ნანსენმა უარი თქვა, ზამთარი დანიელი გუბერნატორის ფიცრულ სახლში გაეტარებინა და ესკიმოსების სოფელში, ადგილობრივების გვერდით დასახლდა. ის ზამთარი ნორვეგიელმა მეცნიერმა ამ ხალხის ყოფის შესწავლას მოანდომა და მათი ენაც აითვისა.

სამშობლოში ექსპედიციის წევრები 1889 წლის 30 მაისს

გმირებად დაბრუნდნენ. გაზეთები ნანსენს ვიკინგების საგების გმირებს ადარებდნენ, მასში ეროვნული სულის აღორძინებას ხედავდნენ. ქრისტიანიის პორტში მას და მის თანამგზავრებს ათიათასობით ადამიანი ელოდა. გემი „მელქიორის“ გემბანიდან ექსპედიციის ოთხი მონაწილე აღფრთოვანებული და გულაჩუყებული უქნევდა ხელს ნაპირზე შეკრებილ თანამოქალაქეებს. მწყემსი საამებისთვის ამ ზეიმის მიზეზიც ისევე გაუგებარი დარჩა, როგორც მათი მოგზაურობის მიზანი. შედარებით უფროსმა რავნამ ბალტუს ხალხზე ანიშნა და გადაულაპარაკა, რა კარგი იქნებოდა, ესენი ადამიანები კი არა, ირმები ყოფილიყვნენ...

იმ დღეს ნანსენს პორტში ელოდა საცოლეს – ევა სარსიც – ცნობილი მომღერალი, რომელიც ექსპედიციაში წასვლის წინ თხილამურებით სეირნობისას გაიცნო.

ისინი მალე დაქორწინდნენ. მათი შთამომავლები კი დღესაც ღიმილით იხსენებენ ფრაზას, რომელიც მოგზაურმა თავის საცოლეს ქორწილის წინ უთხრა: „ოლონდ იცოდე, მე პოლუსზე ვარ გასაქცევი...“

დიახ, ნანსენი ჩრდილოეთ პოლუსის დასაპყრობად ემზადებოდა და გრენლანდიის ექსპედიცია მხოლოდ მსუბუქი მოთელვა იყო. სულ ტყუილად იმედოვნებდნენ მისი მეგობრები, რომ ქორწინება და ოჯახი ამ განზრახვაზე ხელს აალებინებდა.

დღეს ჩრდილოეთ პოლუსზე თვითმფრინავებით ექსკურსიებზე დაჰყავთ ძალიან შეძლებული ტურისტები. მე-19 საუკუნის ბოლოს კი პოლუსის შესახებ ცნობილი

იყო მხოლოდ ის, რომ ეს არის ადგილი, სადაც დედამინას მისი წარმოსახვითი ღერძი კვეთს – მეტი არაფერი. მეცნიერებმა ისიც კი არ იცოდნენ, ყინულით დაფარული პოლუსი ხმელეთი იყო თუ ზღვა. ნანსენი სწორად ვარაუდობდა, რომ პოლუსის ქვეშ წყალი უნდა ყოფილიყო. იქ მისაღწევად მან სრულიად ორიგინალური და ფანტასტიკური ხერხი აირჩია.

ოციოდე წლით ადრე პოლუსისაკენ მიმავალ გზაზე ამერიკელ მკვლევართა გემი დაიღუპა. წლების შემდეგ გემის ნამსხვრევები ექსპედიციის სავარაუდო კატასტროფის ადგილიდან ათასი კილომეტრის დაშორებით მცურავ ყინულებზე აღმოაჩინეს. ამ ამბავმა ნანსენი ჩრდილოეთის ოკეანის დინებებზე დააფიქრა. მეცნიერი გამოანგარიშებას შეუდგა და ივარაუდა, რომ, თუკი ზაფხულში იგი მაქსიმალურად შორს შეიჭრებოდა გემით ჩრდილოეთ ყინულოვან ოკეანეში და ზამთრის მოსვლასთან ერთად ყინულებში ჩაიყინებოდა, ოკეანის დინება თავად მიიყვანდა გემს პოლუსთან. გეგმა სრულიად თავზეხელაღებული იყო. მათთვის, ვინც ჩრდილოეთს იცნობდა, არ არსებობდა იმაზე დიდი კომმარო, ვიდრე ყინულის ტყვეობა, რომლიდანაც ცოცხლად თავის დაღწევის შანსები მიზერული იყო. იმ ეპოქაში გემები ხისგან მზადდებოდა და მათ შორის საუკეთესოებსაც კი ყინულის მარწუხები კაკლის ნაჭუჭებივით ამსხვრევდა.

ხის კონსტრუქცია უნდა ჰქონოდა ნანსენის ნახაზების მიხედვით აგებულ ხომალდსაც, მაგრამ მისი ფორმა ჯერ არნახული იყო. „ფრამი“ – ასე დაარქვეს ზღვაოსნობის